

תורת הקורא

הערות ודיוקים, הלכות ומנהגים, פרפראות וחידושים, דיונים ובירורים, הקשורים בקריאת פרשת השבוע והמסתעף

גליון מס' 79

פרשת וישב

ה"א תשע"ה

גליון זה יו"ל ע"י מערכת טעמי תורה.

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור.
© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות לצורך המשך פיתוח הגליונות, יתקבלו בברכה במערכת. כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

ל"ז ב' - בְּיָשָׁבְעֵשְׁרָה שָׁנָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים בְּיָשָׁבְעֵשְׁרָה שָׁנָה.

ל"ז ג' - רָעִים - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא ראים באל"ף. וכן הוא להלן.

רָעִים - הרי"ש בחולם, ואין לקרוא רעים בקמץ. וכן הוא להלן. ל"ז ט"ז: אֵיפָה - הטעם מלרע בפ"א.

ל"ז י"ז: דִּתְיָנָה - היו"ד בשווא נח, ואין להבליעה ולקרוא דתנה. ל"ז כ': נֶעְתָּה | - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא נאתה באל"ף.

ל"ז כ"ב: אֶל־תִּשְׁכַּחוּ־דָם - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶל־תִּשְׁכַּחוּ דָם.

אֶל־תִּשְׁכַּחוּ־בּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶל־תִּשְׁכַּחוּ בּוֹ.

וְגַד אֶל־תִּשְׁכַּחוּ־בּוֹ לְמַעַן הֲצִיל אֹתוֹ מִקָּדָם - יש להקפיד להטעים היטב את האתנחתא המפסיק שבתיבת אֶל תִּשְׁכַּחוּ בּוֹ, שלא ישמע שגם ההמשך לְמַעַן הֲצִיל וגו', נאמר ע"י ראובן.

הֲצִיל - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שהוא שם פעולה. שלא ישמע שקורא אֲצִיל באל"ף שהוא לשון מדבר.

ל"ז כ"ג: כָּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כָּאֲשֶׁר כָּאֲיוֹסֵף.

אֶת־כִּתְנֹתָיו - התי"ו בקמץ קטן.

ל"ז כ"ה: לְאֶכְל־לֶחֶם - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים לְאֶכְל לֶחֶם.

יִשְׁמְעֵאלִים - המ"ם בשווא נע, ואין לקרוא יִשְׁמַעְעֵאלִים בקמץ. וכן הוא להלן.

בָּאָה - הטעם מלרע באל"ף, והוא לשון הווה. והקורא בָּאָה מלעיל משנה משמעות לשון עבר.¹

נָכָתָה - האל"ף לא נשמעת, ונקרא נָכָת, ואין לקרוא נָכָתָה או נָכָתָה.

ל"ז כ"ח: וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף - תיבת וַיִּמְשְׁכוּ מוטעמת בפשטא ולא בקדמא.²

¹ בתיבת באה, כשהטעם מלעיל בבי"ת היא לשון עבר, שבאה כבר, וכשהטעם מלרע באל"ף היא לשון הווה, שבאה עכשיו, וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות (בראשית ט"ו י"ז, כ"ט ו', מ"ב כ"א, מ"ו כ"ו).

ובאשל אברהם בוטשאטש סי' קמ"ב כתב שלפ"ז אולי הו"ל ג"כ שינוי משמעות אם קרא מלעיל במקום מלרע או להיפך, וצ"ע בזה, עכ"ד. ובערוך השולחן סימן תר"צ סעיף כ' כתב להדיא שאם שינה בזה הוי כמו שינוי בענין, ומחזירין אותו. ולכאורה פשוט כדברי ערוך השולחן, ואין כאן מקום לספק כלל.

² הצירוף קדמא מהפך פשטא מצוי מאד במקרא, ולעומת זאת הצירוף פשטא מהפך פשטא הוא די נדיר, ומחמת הרגילות, ודמיון צורות הקדמא והפשטא, יש נטיה להטעים בקדמא ולא בפשטא.

וכתבו כאן אור תורה ומנחת שי שהטעם בסוף התיבה (דהיינו שהטעם מעל הו"ו, ולא מעל הכ"ף), וכן הוא בעין הקורא, ומוכת שהוא פשטא ולא קדמא. ובהערות ברכר לתנ"ך יהואש כתב שהטעם מעל הכ"ף, והוא קדמא, שהרי דרך

ל"ז ב' - בְּיָשָׁבְעֵשְׁרָה שָׁנָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים בְּיָשָׁבְעֵשְׁרָה שָׁנָה.

רָעִה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא רָאָה באל"ף.

בִּלְתָּה - הלמ"ד בשווא נח, ויש להזהר שלא להבליע את הה"א שאחריה ולקרוא בִּלְה. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: וַיִּרְאוּ. שָׁמְעוּ. וַיַּעֲזֹר. וַיִּקְנְאוּ. לְרַעוֹת. וַיִּשְׁאַלְהוּ. אֶכְלָתָהּ. וַנִּרְאָהָ. וַיְהִי. וַיִּשְׁאֹר. מַגְלַעַד. וַיִּתְּאֶבֶל. פָּרְעָה. וַתַּתְּעֶלְף. וַיִּרְאָהָ. וַיִּשְׁאַל. מֶרְאָה. פְּרָאוֹתָהּ. כְּשָׁמְעוּ.

ל"ז ג': מִכְּלִי־בָּיִו - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים מִכְּלִי בָּיִו.

כִּי־בִּוְיָנִינִים הוּא לֹו - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כִּי־בִּוְיָנִים הוּא־לֹו.

וַעֲשֵׂה לֹו - הטעם מלעיל בעי"ן.

מִכְּלִי־אֶחָיו - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים מִכְּלִי אֶחָיו.

ל"ז ז': מֵאֱלֹמִים - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

וְגַם־נִצָּבָה - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְגַם־נִצָּבָה.

ל"ז ח': הַמֶּלֶךְ הַמְּלִיךְ עָלֵינוּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים הַמֶּלֶךְ הַמְּלִיךְ עָלֵינוּ.

ל"ז ט': הִנֵּה חֲלָמְתִי חֵלֹם עוֹד - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים הִנֵּה חֲלָמְתִי חֵלֹם עוֹד.

ל"ז י': וְאֶל־אֶחָיו - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְאֶל אֶחָיו.

אֲנִי וְאִמִּי וְאֶחָיו - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים אֲנִי וְאִמִּי וְאֶחָיו.

ל"ז י"ב: לְרַעוֹת - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא לְרָאוֹת באל"ף.

³ מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנייה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה חזקה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח, כגון מֶלֶךְ במקום מֶלֶךְ, שמוֹן במקום שְׁמוֹן, וַיַּגֵּב במקום וַיִּגְבֵּג. וזה מצוי פעמים רבות בכל פרשה, וצריך זהירות רבה מאד על מנת שלא להיכשל בזה.

וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

² משום נסוג אחר. וענין זה מבואר בגליון פרשת שמות הערה ט"ז.

ל"ז כ"ט: **נִיקְרָע** - יש להקפיד להשמיע את העי"ן, שאם לא ישמיעה משנה משמעות, שישמע שקרא נִיקְרָא באל"ף מלשון קריאה, שהרי האל"ף אינה נשמעת. וכן הוא להלן.

ל"ז ל"ב: **וַיִּשְׁלְחוּ** - השי"ן בפתח, והלמ"ד בשווא נע. ואין לקרוא וַיִּשְׁלְחוּ השי"ן בשווא.

ל"ז ל"ג: **טָרַף** - הטי"ת בחולם, ואין לקרוא טָרַף בקמץ.

ל"ח ה': **בְּלִדְתָּהּ** - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע, למרות הקושי. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא בְּלִתָּהּ. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת, עדיף לקרוא בשווא נע מאשר להבליעה. וכן הוא להלן פסוק כ"ז: **לְדָתָהּ**. ולהלן פסוק כ"ח: **בְּלִדְתָּהּ**.

ל"ח ט': **כִּי לֹא לֹו** - אע"פ שהלמ"ד דגושה, אין להגותה בדגש חזק.

נְתַוְּרָע - התי"ו בקמץ קטן.

ל"ח י': **וַיִּרַע** - הטעם מלעיל ביו"ד.

ל"ח י"ב: **וְנִתְמַת בְּתִישׁוּעַ אֲשֶׁת־יְהוֹדָה** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וְנִתְמַת בְּתִישׁוּעַ אֲשֶׁת־יְהוֹדָה.

הטעמים לחבר שני פעלים הנעשים כאחד, וכן הוא בכמה ספרים מדויקים, עכ"ד. אך בכתבי היד המדויקים שבידינו הטעם מעל הוי"ו ולא מעל הכ"ף, וכמו שכתבו אור תורה ומנחת שי.

^ה לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יקפידו על ההגייה הנכונה, אע"פ שעשו שלא כדין, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יקפידו להגותה יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^י וכענין זה איתא בירושלמי ברכות פ"ב ה"ד גבי תיבת נִשְׁבַּע, דאיתא שם: אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אשר נשבע ה'. ע"כ.

ופירשו רוב הראשונים (רד"ק במכלול ע"ב ע"ב, המנהיג הל' תפילה סי' ל"ח, טור או"ח סי' ס"א. וכו') בשו"ע שם סעיף ט"ז) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

^י ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

^ה הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים אותה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו. וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סו"ס כ"ד.

^ט בספרים המדויקים הלמ"ד דגושה. וכן כתבו אור תורה ומנחת שי בשם ספרי ספרד. אך ברור שאינו דגש חזק, שהרי דגש חזק בראש מילה אינו בא אחר טעם מפסיק.

וכתב ר' שלמה דובנא, שדגש קל המסומן רק באותיות בגדכפ"ת, שייך בעצם בכל האותיות (פרט לגרוניות), אלא שבהן אין חילוק בהגייה בין אות רפה לאות דגושה בדגש קל, ולכן השמיטוהו הסופרים, וסימנוהו רק באותיות בגדכפ"ת שבהם יש חילוק בהגייה בין אות רפה לאות דגושה בדגש קל. והדגש המסומן כאן באות למ"ד הוא דגש קל, וקיבלו בעלי המסורה לסמנו אע"פ שאינו משנה את ההגייה. וכתב שם רש"י שנראה שיש לקרוא דגש זה בחזק רב שירגש שהוא דגוש, אך לא בדגש חזק הנקרא בכפל אות, עכ"ד, אך דבריו אלו קשים, ואם כן יש לקרוא תמיד באופן זה, שהרי תמיד יש דגש קל אלא שלא סימנוהו בספר, ומדוע שכאן יהי חילוק בהגייה משום שניקדוהו בספרים, וכן צ"ב כיצד אפשר להדגיש בחזק, אך שלא יהיה בדגש חזק.

(ויש לציין שבכתבי יד המנוקדים בניקוד טברני מורחב אכן מסומן דגש קל פעמים רבות גם בשאר האותיות. ועל תיבת נִקְרָע (בראשית מ"ב כ"ד) נמסר במסורה השס"ך רפה, ועל תיבת נִקְרָע (שם מ"ו כ"ט) נמסר השס"ך דגושה, וביאר המנחת שי כוונת המסורה, שרפה היינו שהאל"ף בחטף, ודגש היינו שהאל"ף בשווא נח, ואין כוונת המסורה לדגש ורפה משם, עכ"ד (וכן דרך המסורה גם בשאר מקומות למסור על שווא נח דגש, ועל חטף רפה). ולכאורה דבר זה תמוה מדוע לשון המסורה הוא דגש ורפה, אחר שכוונתה לשווא נח או חטף, ועוד, מדוע המסורה מוסרת על האות שאחר השווא נח או החטף, ולא על האות עצמה, ועוד, מדוע המסורה מוסרת דגש אחר שהאות רפה. אך לפי האמור אתי שפיר, שכוונת המסורה לדגש קל, שהשמיטוהו הסופרים משום שאינו משנה את ההגייה, והמסורה באמת מוסרת על האות עצמה האם היא דגושה בדגש קל, או שהיא רפה, וממילא שמענין ג"כ האם לפניה שווא נח או חטף, שאם היא בדגש קל, מוכח שלפניה שווא נח, ואם היא רפה, מוכח שלפניה חטף, וזו כוונת מנחת שי).

עֲלִי־גִזְי - הזי"ן הראשונה בשווא נע, ואע"פ שיש ספרים המנקדים גִזְי בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט.

וַיִּנָּחֵם - הטעם מלעיל בנו"ן.

ל"ח י"ד: **בְּפִתַח** - יש להקפיד על הגייה נכונה של התי"ו, שלא ישמע שקורא בְּפִסַח בסמ"ך.

ל"ח ט"ז: **הִבְהִינָא אֲבֹא אֵלַיָּה כִּי כָלְתָו הָוָא** - יש להקפיד להטעים היטב את הזקף המפסיק שבתיבת אֵלַיָּה, שלא ישמע שגם ההמשך כִּי לא יָדַע וגו', נאמר ע"י יהודה.

מִהִתְמַן־לִי - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים מִהִתְמַן־לִי או מִהִתְמַן לִי.

ל"ח י"ח: **אֲשֶׁר אֶתְּוֹלֶהָ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר־אֶתְּוֹלֶהָ.

ל"ח כ"ג: **פֶּן נִהְיָה לְבוֹז** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים פֶּן נִהְיָה לְבוֹז.

ל"ח כ"ד: **לִיהְוָה** - היו"ד לא נשמעת, ונקרא להוֹדָה. ואין לקרוא לִיהוֹדָה בשווא.

ל"ח כ"ה: **לְאִישׁ** - הלמ"ד בשווא נע, ואין לקרוא לְאִישׁ בקמץ.

הַפְּרִיָּא - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים הַפְּרִיָּא.

ל"ח כ"ו: **צִדְקָה מִמֶּנִּי** - יש להטעים את המונח בניגון מחבר ככל מונח, ואין להפסיק בו כבטעם מפסיק או לשהות אחריו.

ל"ח כ"ח: **וַיִּתְּנֵיגְד** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וַיִּתְּנֵיגְד.

הַמִּלְלֶת - המ"ם רפה, והשווא נח.

ל"ח כ"ט: **מִהִתְפַּרְצֶת עָלַיָּה פֶּרֶץ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים מִהִתְפַּרְצֶת עָלַיָּה פֶּרֶץ.

ל"ט ב': **בְּבֵית אֶדְנִי הַמֶּצְרִי** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים בְּבֵית אֶדְנִי הַמֶּצְרִי.

^י כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

^א שהגיית התי"ו הרפה דומה להגיית הסמ"ך, ואם יקראנה ממש כסמ"ך, שינה משמעות. ומי שאינו יודע להגות את התי"ו כהוגן, אלא רק כסמ"ך, יתכן שעדיף שיקראנה בדגש קל, מאשר שיקראנה כסמ"ך ותשתנה המשמעות. אך בשו"ת פאת שדך (ח"א סימן כ"ד) אין דעתו נוחה מזה, וכתב שאין לחדש שיבושים כנגד משפטי לשון הקודש, כי השיבושים הישנים שאנחנו אנוסים במבטאם אין להקפיד עליהם כל כך, ויש לדמותם למה שאמרו ודלוגו עלי אהבה (כמובא בתוס' בע"ז כ"ב ע"ב ד"ה רגלא בשם המדרש), וכשם שחס הקב"ה על השיבוש של עם הארץ שאין בו דעת ללמוד, כך חס על השיבוש שהורגלו בו הדורות וקשה לנו לעוקרו.

והוסיף, שמי שלבו חרד ואינו רוצה לסמוך על המנהג שהורגלו בו, מוטב שילך אל בני תימן וירגיל לשונו בקריאת תי"ו רפה כהוגן, אך לא יחדש שיבושים לקרוא בתי"ו דגושה.

^ב רש"י פירש שיהודה אמר שני דברים, צדקה, וממני מעוברת. ואילו רשב"ם פירש שאמר דבר אחד, צדקה יותר ממני. וכתב הגר"ש דבליצקי באם למקרא שראוי להפסיק כל שהוא בין צדקה לממני, לפירוש רש"י, ולרשב"ם אין צורך. אך דבריו תמוהים, שאע"פ ששבעים פנים לתורה, מ"מ בשעת קריאה אין לנו לשנות מפיוסוק הטעמים. ועיין עוד במאמר פיוסוק טעמים.

^ג עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה, ואין מתג תחת הה"א, השווא שאחריה נח. וכאן אין מתג בה"א, וממילא מוכח שהמ"ם בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג בה"א, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע.

ל"ט ה': **בְּכֵל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוּ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים בְּכֵל־אֲשֶׁר־יִשְׁלֹוּ.

ל"ט ו': **בְּיַד־יוֹסֵף** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים בְּיַד יוֹסֵף.

כִּי אִם־הִלָּתָם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כִּי־אִם־הִלָּתָם.

ל"ט ח': **וַיִּמָּאֵן** - מוטעם בשלשלת, וניגונו כשני פזרים ותלישא גדולה¹⁷. ואע"פ שמשומן פסיק אחר השלשלת, אין צריך להפסיק בו בשהיה¹⁸.

וְכָל־אֲשֶׁר־יִשְׁלֹוּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וְכָל־אֲשֶׁר־יִשְׁלֹוּ.

ל"ט ט': **כִּי אִם־אוֹתָךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כִּי־אִם־אוֹתָךְ.

ל"ט י': **יּוֹם** - מונח ופסיק אחריו, ואינו מונח לגרמיה.

ל"ט י"ב: **בְּבִגְדוֹ** - הבי"ת הראשונה בדגש¹⁹.

ל"ט י"ד: **הָבִיָּא לָנוּ** - הטעם מלעיל בה"א²⁰.

ל"ט ט"ז: **וַתִּנָּח** - התי"ו בפתח, והנו"ן דגושה, והוא מלשון עזיבה. והקורא נִתְּנָה בקמץ ורפה²¹, יתכן שמשנה משמעות²² ללשון מנוחה²³.

ל"ט י"ז: **הַעֲבֹד הָעֲבָרִי אֲשֶׁר־הִבֵּאתָ לָנוּ לְצִחָק בִּי** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת לָנוּ, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר²⁴ שבתיבת הָעֲבָרִי, שאם לא יפסיק כראוי ישמע שהביא את העבד כדי לצחק, בעוד שפירושו שהעבד שהביא בא לצחק.

ל"ט כ"ב: **בְּיַד־יוֹסֵף** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים בְּיַד יוֹסֵף.

כִּלְיָהֶם־יָרִים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים כִּלְיָהֶם־יָרִים.

¹⁷ הבחור בספרו טוב טעם וריש פרק ד' כתב שניגון השלשלת כשני פזרים ותלישא, ונראה שכונתו לתלישא גדולה, שהלא שלשלת הוא טעם מפסיק, וא"כ מוכרח שנגמר בניגון תלישא גדולה המפסיק, ולא בניגון תלישא קטנה המחבר (ואע"פ שכן הפיסוק של שלשלת חזק מכח הפיסוק של תלישא גדולה, כנראה אין המנגינה זהה בדיוק לתלישא גדולה, אלא היא כעין תלישא גדולה).

¹⁸ ענין זה מבואר בגליון פרשת וירא הערה י"ז.

¹⁹ הכלל הוא שאותיות בגדכפ"ת בראש מילה דגושות בדגש קל (כגון: בְּרִאשִׁית בְּרָא). אך אם המילה שלפניהם מסתיימת באחת מאותיות יהו"א, והיא מוטעמת בטעם מחבר, האות תהיה רפה (כגון: הִיָּתָה תֵּהוֹ. עַל־פְּנֵי תֵהוֹם). אך כאשר המילה מתחילה בצירוף "בב", או בצירוף "בפ", או בצירוף "ככ", והאות הראשונה היא אות שימוש, היא דגושה גם אחר אותיות יהו"א (כגון: וַאֲכָבְדָה בְּפָרְעָה (שמות י"ד ד'), לֹא־יִרְדְּנוּ בְּפָרְךָ (ויקרא כ"ה ג'), וַתִּתְפַּשְׁטֵהוּ בְּבִגְדוֹ (בראשית ל"ט י"ב), וַבָּא בְּיָמָךְ (שמות ז' כ"ח), וַיְהִי כְּכֹלֹת (יהושע ח' כ"ד).

²⁰ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידגישו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגישו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

²¹ עיין ב"י ולבוש או"ח סי' כ"ה שפליגי אם יש בזה שינוי משמעות או לא, וכן שאר האחרונים שם האריכו בזה, ואכ"מ.

²² כחבראשית ח' ד': וַתִּנָּח הַתֶּבֶה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי.

²³ בניגון הטעמים המקובל יש נטיה להטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה ומשבש את פירוש הענין.

מ' א': **לֹא־דִנִּיָּהֶם** - האל"ף נשמעת, ואין להבליעה ולקרוא לדִנִּיָּהֶם²⁴.

מ' ה': **וַיִּחְלְמוּ** - החי"ת בפתח. ואין לקרוא וַיִּחְלְמוּ החי"ת בשווא נח.

וַיִּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם - יש להקפיד על הניגון המחבר של התלישא קטנה, שלא ישמע כאומר: וַיִּחְלְמוּ, חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם, וישמע שחלמו את חלום שניהם. בעוד שפירושו ששניהם חלמו חלום.

מ' ז': **בְּמִשְׁמַר** - הבי"ת רפה²⁵.

מ' י': **נִצָּה** - הה"א במפיק²⁶.

מ' י"א: **וְאֶשְׁחַט** - בשי"ן שמאלית, ואין לקרוא וְאֶשְׁחַט.

וְאֶשְׁחַט - החי"ת בפתח, ואין לקרוא וְאֶשְׁחַט בחולם.

מ' י"ג: **וַהֲשִׁיבָךְ** - הוי"ו בפתח, והה"א בחטף פתח. ואין לקרוא וַהֲשִׁיבָךְ בסגול וחסף סגול²⁷.

מ' ט"ו: **כִּי־גִבֹּר** - הגימ"ל בקבוץ. ואין לקרוא גִּבֹּר בקמץ.

כִּי־שָׁמָּה - הטעם מלרע במ"ם.

מ' ט"ז: **כִּי טוֹב פֶּתַר** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים כִּי־טוֹב פֶּתַר במקף²⁸.

מ' כ': **לְכִלְיָהֶם־יָרִים** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים לְכִלְיָהֶם־יָרִים.

❖ חילופי נוסחאות ❖

ל"ז ל"ב: **הַפֶּר־נָא** / (הפֶּר־נָא)

ברביעי – בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ג ט"ח, ס"ג ס"ד ס"ז ס"ט ס"י ס"ג ס"ט ס"ז ס"י, א"ד א"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.

בגרשיים – בכתבי היד: ס"ב ס"ה ס"ו ס"א ס"ב ס"ד ס"ט ס"ו א"א א"ג א"ו א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ל"ח י"ב: **הוּא** / (הוּא)

ברביעי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"ז ס"י, א"ז א"ח א"ט א"י. ~

²⁴ הכלל הוא, שבשם אדנות ואלקות, אם באה לפנייהם אחת מהאותיות מש"ה, האל"ף נשמעת, ואם באה לפנייהם אחת מהאותיות וכל"ב, אין האל"ף נשמעת (וסמך, מש"ה מוציא וכל"ב מכניס), וכלל זה נכון גם באדנות שאינו שם קודש. וכאן הוא אחד מהיוצאים מן הכלל המנויים במסורה שאע"פ שהאות למ"ד באה לפני אדנות, האל"ף נשמעת.

²⁵ ענין זה מבואר בגליון פרשת שמות הערה ג'.

²⁶ נִצָּה ללא מפיק הוא שם דבר, דהיינו נִצַּח, והה"א היא כינוי הנקבה, ונִצָּה במפיק פירושו הנצץ שלה (רד"ק ישעיה י"ח ה'). ולפ"ז הקורא כאן ללא מפיק, משנה משמעות.

אך בכל מקום בו יש מפיק, יש להסתפק אם השמטת המפיק מעכבת, שהלא יש מקומות שנשמט המפיק אע"פ שהיה ראוי להיות במפיק (כגון: וַתִּתְפַּשְׁטֵהוּ שְׁמוֹת ב' ג'. הַנֶּסֶדָה, שם ט' י"ח. ועוד), וא"כ מוכח לכאורה שאין המפיק מעכב. ועיין באשל אברהם בוטשאטש או"ח סימן קמ"ב שהסתפק בזה. ולכאורה ממשמעות דברי האבן עזרא (בראשית ב' כ"ג) משמע שהמפיק אינו מעכב בדיעבד.

²⁷ ויש בזה שינוי משמעות, וכמו שכתב כאן רשב"ם: נִשְׁחַטְךָ - כדי להשיבך על כנך. וכן כתיב וישא את ראש שר המשקים בתוך עבדיו. אבל נִשְׁחַטְךָ יי מְצָרִים (דברים כ"ח ס"ח) פירושו וישיב אותך. עכ"ל.

²⁸ ענין זה מבואר בגליון פרשת בלק הערה כ"ה.

במונח – בכתבי היד: ט"ח, ס"ח, א"א, ב"ג, ד"א, ו"א, ז"א, ח"א, ט"א, י"א. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

מ' א': קטא / (קטא)

החי"ת במרכא – בדפוס: ברויאר. ~ וכן מוכח מדברי בן אשר, רד"ק, ושאר מדקדקים¹⁹.

החי"ת במתג – בדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן.

ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן כתב רד"ק²⁰. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מקצת ספרים.

בזקף קטן – בכתבי היד: א"א, ד"א, ו"א. ~ ובדפוס: רוו"ה. ~ וכן משמע מדברי ר' יהודה בן בלעם²¹. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב ספרים²².

ל"ח ט"ז: קההנא / (קהנא)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"י ס"יא. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג²³, קסוטו, ברויאר.

במהפך – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"י, א"א, ג"א, ד"א, ו"א. ~ ובדפוסים: רוו"ה²⁴, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ל"ט י"ז: גאנאלי / (גאנאלי)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ו, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"י ס"יא ס"ב ס"ג ס"ד ס"ט ס"י ס"יא. ~ ובדפוס: ברויאר.

¹⁹ נראה שיש סימני מחיקה של זקף, שתוקן לרביע. וכן בתרגום שם, מוטעם בזקף, שלא כנוסח המקרא שבו (דרך כתיב היד להטעים את התרגום בטעמים בהם מוטעם הפסוק).

²⁰ בספרו עט סופר (דף ל"א ע"ב) כתב רד"ק שיש פעמים שלא יבוא זקף אחר הפשטא, ומביא שם כמה דוגמאות, וזו אחת מהן.

²¹ בספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (בשער על שכונת הטעמים. והובאו דבריו במשפטי הטעמים לרוו"ה דף ל"ה ע"א) כתב שרביע יבוא אחר פשטא רק כאשר אחר הרביע בא יתיב או פשטא (כגון: תְּדַשָּׁא הָאֲרִיזָה לְיָשָׁא עֲשָׂב, בראשית א' י"א), למעט שני יוצאים מן הכלל, ולפ"ז כאן תיבת הוא אינה מוטעמת ברביע, שהלא לפניו פשטא, ואין אחריה יתיב או פשטא.

ועיין בדברי שד"ל לקמן הערה כ"ט שביאר שההטעמה המסתברת כאן היא ברביע ולא בזקף, וכן הוא בספרים מדויקים. והוכיח מזה שדברי בן בלעם אינם מדויקים או שנפל בהם שיבוש.

²² וכתב שד"ל במכתבו (תורת אמת עמ' 68), שההטעמה המסתברת יותר היא ברביע, שאם תיבת הוא מוטעמת בזקף, הפיסוק הוא: וַיִּנָּקֶם יְהוָה נִעַל עַל גִּזְיוֹ צִאֲנוּ הָיָה נְחִירָה רַעְהוּ הַעֲדִלְמִי תִמְנָתָה. שהפיסוק הגדול בתיבת הוא, וממילא לא מפורש להיכן עלה יהודה, ומפורש רק שחירה רעהו הלך לתמנת, ופיסוק זה אינו מסתבר. אך אם תיבת הוא מוטעמת ברביע, הפיסוק הוא: וַיִּנָּקֶם יְהוָה נִעַל עַל גִּזְיוֹ צִאֲנוּ הָיָה נְחִירָה רַעְהוּ הַעֲדִלְמִי, תִמְנָתָה. שהפיסוק הגדול הוא בתיבת הַעֲדִלְמִי, וממילא מפורש שיהודה וחירה עלו שניהם לתמנת, וזה פיסוק הגיוני ומסתבר.

²³ וכתב שד"ל במכתבו (הובא בספר תורת אמת עמ' 65 ואילך), שנראה שההטעמה הנכונה היא ברביע ולא בזקף (עיין לעיל הערה כ"ט), אך משום שדרך המקרא ברוב המקומות שאחר פשטא יבוא זקף ולא רביע, לכן במקומות המוטעים שבא רביע אחר פשטא, טעו רבים מהסופרים והמדפיסים והטעומו בזקף במקום רביע (ובפרט שנקל לטעות בזה, אחר שרק נקודה מבדילה ביניהם). והביא שם עוד דוגמאות רבות בהן בספרים המדויקים מוטעם רביע אחר פשטא, ויש ספרים המטעים בזקף.

²⁴ כן הוא בנוסח הפנים, ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם קההנא במהפך.

²⁵ וכתב רוו"ה שכן נראה גם מלשון רד"ק, שכתב (מכלול צ"א ע"ב): הצייוי הב בפחת ובתוספת ה"א קההנא נרדה (בראשית י"א ז'), קההנא (שם ל"ח ט"ז), בקמין ומלעיל, ובאה מלרע קההנא את אשתי (שם כ"ט כ"א), עכ"ל. ומזה שכתב שהטעם כאן מלעיל, משמע מוטעמת מלעיל, ואינה מוקפת.

אך באמת אין ראיה זו מוכרחת, משום שדרך רד"ק לקרוא לתיבה מלעיל אף כאשר היא מוקפת ומסומן בה מתג מלעיל (והמנחת שי במאמר המאריך תירוצי חקירה א' האריך בדעת רד"ק בזה).

ובשום שכל הביא רוו"ה מסורה המסורת שכל תיבת הבה מלעיל, חוץ מהבה את אשתי, וכתב שמוכח ממסורה זו שתיבת הבה כאן מוטעמת מלעיל, ואינה מוקפת.

אך באמת גם מדברי מסורה זו אין ראיה, משום שהולכת בשיטת רד"ק וקוראת מלעיל גם למתג המסומן מלעיל, והראיה מפסוק קההנא קנים (בראשית ל' א') שתיבת הבה מוקפת, ולדברי רוו"ה זה שלא כדברי המסורה שכל הבה מלעיל, וממילא גם כאן אין הוכחה שתיבת הבה בטעם, ולא במקף ומתג מלעיל בלבד.

²⁶ ישנו כלל מוסכם בכל המדקדקים (בן אשר, דקדוקי הטעמים סעיף 20. רבינו תם, שיר אלוקים לי מגן על כללי הטעמים. רד"ק, עט סופר ל"א ע"ב. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק לדבר על י"ב טעם, שער התביר. ר' משה הנקדן, דרכי הנקוד והנגינות, שער הנגינות, טעם תביר. ובעוד מדקדקים). שכאשר בא תביר ללא טעם משרת לפניו, ויש עמו בתיבתו מקום הראוי למתג, ובין מקום המתג לתביר יש שווא בלבד, יבוא מרכא במקום המתג.

ובכתבי היד אכן מוטעם מרכא במקומות אלו, ככלל זה, אך מחמת הדמיון הרב שיש בכתבי היד בין מרכא למתג (ששניהם קו קצר נוטה מעט, וההבדל ביניהם בכתבי היד כמעט ואינו מורגש), טעו רוב המדפיסים, והדפיסו במקומות אלו במתג במקום במרכא (ובדפוסים ההבדל בין המתג למרכא ניכר, שמתג הוא קו ישר, ומרכא הוא קו מעוגל נוטה לשמאל).

ואף רוו"ה שהביא לכלל זה בספרו משפטי הטעמים (דף כ"ו ע"ב), בכל זאת בחומשו הדפיס במתג ולא במרכא, כמקובל בדפוסים שלפניו.

ולענין מעשה, כיון שכלל זה מוסכם ללא שום חולק, ואף בכתבי היד כך הטעומו, וההטעמה במתג מקורה בטעות בלבד, פשוט שיש לקרוא במרכא ולא במתג (וכן הדפיס בתנ"ך ברויאר בכל התנ"ך).